

l-zijn, maar s. „Zich" ge-
lend zijn, niet
in rust (zij
k o i m a a s
van den Geest

mijn verstand
Zooals ik ook
je moet het
lendigste van
indingsverafje
in steen van:
gevlóerd, ge-

det, dat is n.l.
tomus kan er
staat ook dat
het „mooie"
tu soms zeg-
is, met dien
nks alle voor-
kten zijn
de woord als
oo p r a c h a
allen naar
kolmaasthal.
ominee Chry-
n u weet dat,

naar, we zijn
epsele. Want
in groote dag,
ats bespreekt,
érde trekje
t op het ster-
óven, zich
; g á á n (!)
hryostomus-
de Testament
1 : 54; 32 : 13

kerkelijk ver-
schen, die den
m niets meer
en uitrangees-
en man (Ja-
ophoudt met
strijden „met

venden alleen
een slaapt in
terug net zoo
dat is voorbij,
s met mij.
soepel: men-
en, maar God
fervleesch, en
Lev. 19 : 13;
mag over-
che vertaling,
thai. Daatom
mt, vele men-
een nacht in
s, en nu kun-
ats toe, waar

”; vastgehou-
in afwachting
e bestemming,
t de klad ge-
at staat

de klad daar-
sch niet met-
n. Of er zijn
rkmán maar
n woning, in-
van den werk-
geld voor de

naasthai stelt,
nder het zijn
enkind langer
dien zijn plan-
ie verhouding
len ander niet

over dat kol-
g e n è n van
etgever is, en
e f t g e r e

Nachtwacht,
heeft Hij geen
liggen in de
ustig, gij, die
het u verkort
rteren, Jac. 5.
en op uw rug
maar in een
of waar dan

1 op de men-
Chrysostomus'

preek van het caemeterium weggelopen zijn. Het was geen preek, het was een mislukte rede. 't Caemeterium is overal, overal mijn vrienden. Dat „slapen", dat „kolmaasthai", dat is niet pas na Christus' komst een bijbelsch kerkwoord.

En dat uit de stad gaan ook niet. Blijf maar rustig waar ge zijt: ze zullen u daar straks wel vinden, op de breede straat der groote stad, die geestelijk genaamd wordt Sodom en Egypte, alwaar ook onze Kurios gekruist is, en waar de lijken der profeten liggen, die men doodde. Ze liggen daar onbegraven (Openb. 11:8); want de Guldenmond van den Antichrist, de Valsehe Profeet, die zoo móoi kan preeken, dat ze d'r allemaal van ómvallen, die zal zeggen: gunt hun geen caemeterium. God weet, hoe dicht dit bij ons is. God weet, hoevele van de lezers van dit blad nog een plekje op een kerkhof krijgen. Maar noch de Antichrist, noch de Guldenmond (Chrysostomus) van den Antichrist, zal zeggen: leid ze buiten de stad.

En is dat nu geen troost op Oudejaarsavond 1950? Dit artikel is geschreven op 14 Dec., en wie weet, wat er op 31 Dec. wezen zal? Welnu: wij gaan naar 't kerkhof, dat zelden de menschen vroeger. Het lag toen ergens, buiten de stad. Chrysostomus wist het „zoo mooi bij te brengen", zelden de juffrouwen, die hem gehoord hadden op 't kerkhof, wát 'n preek! Vele geslachten zelden: wij gaan naar 't kerkhof. Je hebt zulke hoven, zoolang de Oost Indische Compagnie er is. Tegenwoordig evenwel zeggen we 't niet zoo vlot meer. — tenminste..... als we nadenken. We wéten dat zoo niet, of wij wel netjes naar een graf gaan. Er zijn nog concentratiekampen, met een film jaag je dié caemeteria niet weg. Heden Joden in verstrooiing, morgen christenen in verstrooiing. Een slapen en een wegwerpen. Maar wat hindert dat? We hoeven niet meer buiten de stad, om de smaadheid van den Heer te dragen, die ons met zijn bloed gekocht heeft; we kunnen dat dragen veel beter, dat wil zeggen: veel smartelijker, veel drágender, af juist in de stad, en op haar breede straat (Openb. 11).

Want we g á á n n i e t maar ons kerkhof. We zijn n e r a l. We komen er niet á á n, straks, maar we zijn erop g e b o r e n. Kerkhofmuren zijn nooit afdoende geweest; en voorts: we zijn in de ceuw van de afschaffing van de grenzen en onder aanschaffing

van een prachtig grens-begrip. Ook de kerkhofgrenzen worden „ausradiert"! De wereld is het Caemeterium. De akker heet ook de wereld. De akker in de beeldspraak van 1 Cor. 15, daar is akker trouwens zoo iets als caemeterium.

Lóóp maar door, u bent al op Gods caemeterium. Wáár u ook neervalt, het hindert niet: geen dagloonertje van Hem wordt één dag langer gétaleerd voor de luidjes van den Antichrist, God haalt ze onmiddellijk thuis, als het de tijd des Vaders is. En geen dagloonsloon blijft in den hemel werkeloos „kolmaasthai". Zóó als ge de oogen opendoet, kunt u daarboven de inkoop doen. En de stem zegt: weet ge 't nog: zonder prijs, zonder geld!

Ja, Heere, dán weten we het weer. O Heer der wereld, God van 't Caemeterium. Laat ons maar in de stad. Heere. De oude wereld, daar zal geen caemeterium meer in zijn, omdat ze heelemaal een caemeterium geworden is. Maar in de nieuwe wereld zal geen tempel meer zijn, omdat ze heelemaal tempel is geworden. En als de Antichrist zegt: nú pas is de wereld Tempel geworden, en ik ben daarin God, dan zegt Gij: dwaas, in dézen dag zal ik uw ziel van u afesichen, zonder caemeteriums-praal. Maak plaats voor mijn volk: Ik maak mijn oude caemeterium, van graven óvervol, een kerk, een hof. Geen kerkhof. Geen hofkerk. Maar een kerk, een tempel, die ook hof, en stad, en paradijs is.

Werk maar door, ge zijt al in de stad, de polis van uw Koning, gij die gelooft.

En wat die mooie namen en opschriften („rustplaats" en „hier rust" betreft): houd met den onzin op 'n laat Chrysostomus niet langer met zijn mooie stem ons zijn imbecielen maken. Als u naar de kerk gaat: zing dan: hier wordt de rust geschonken. Noem die kerk rustplaats. Misschien is ze gauw uw laatste rustplaats, en „buiten de stad" — in een onderduikershokje. En schrijf op uw werkstoel: hier rust N.N. En vraag uw familie op tijd, of ze uw grafsteen niet door Chrysostomus' ineens tot middenstand verheven steenhouwers laat behouwen met: „hier rust N.N." En bedenk het wel, dat 't met de mooie grafsteenen wel weer eens heel gauw gedaan wezen kan, als u en ik op onze kerkdeur schrijven: Rustplaats. De steenhouwersbranche kreeg al een flinke balse in 1940—1945. En over twee dagen houdt Truman een rede.
K. S.

SUBSTRAAT OF „GENADE"?

(BIJ DE JAARSWISSELING)*

Nadat wij onze jongste artikelenreeks in De Reformatie hadden afgesloten, verschenen nog enkele publicaties, welke in verband met de door ons besproken onderwerpen van belang zijn. Wij hebben het oog op de volgende geschriften: dr A. de Bondt, de Algemeene Genade, in Het Dogma der Kerk Groningen, 1949; dr G. C. Berkouwer, De Voorzienigheid Gods, Kampen, 1950; dr K. Schilder, Heidelbergische Catechismus, 3, 2, Goes, 1950 en dr Karl Barth, Die Lehrevon der Schöpfung, dritter Teil, Zürich, 1950. Het is interessant om na te gaan, hoe deze zoo geheel uiteenlopende auteurs hun krachten meten aan het aan de orde zijnde probleem van de continuëering van de geschapen wereld, ook ná den zondeval. Het lezen van deze geschriften laat ons zien, hoe de kwestie van wat wij korthedshalve nu maar noemen de „gemeene gratie", de diepste vraagstukken van theologie en kerkelijk belijden in dezen tijd raakt. We willen er daarom puntsgewijze iets van zeggen.

1) Ongetwijfeld het minst belangrijke opstel is van de hand van dr A. de Bondt. We vermelden het hier dan ook niet zoozeer vanwege den inhoud als wel, omdat het in enkele opzichten symptomatisch genoemd mag worden. We memoreerden boven reeds, dat het een onderdeel is van een grooter werk, dat onder redactie staat van dr G. C. Berkouwer en ds G. Toornvliet. Het boek bedoelt een min of meer populaire dogmatiek te bieden, uiteraard in gebondenheid aan de beslissingen van de Generale Synoden van 1942 en volgende jaren. Vandaar dat deze dogmatiek ook scherp afwijst de resultaten van het voortgezet reformatisch exegetische en dogmatische werk van de laatste twintig jaren. In het kader van deze populaire dogmatiek zag dr De Bondt zich blijkbaar de taak toegewezen te handelen over het begrip der algemeene genade.

Van den werkelijken inhoud van dit opstel is niet zoo heel veel bijzonders te melden. Ge kunt daarin in kort bestek lezen, wat zooland sinds dr Kuyper de „gangbare meening" is betreffende dit zgn. leerstuk. De auteur omschrijft de algemeene genade, als „die algemeene goedheid van God, waardoor Hij de doorwerking van de vernielende kracht van de zonde heeft gestuit; waardoor Hij mogelijkheden, in de oorspronkelijke schepping gegeven, ook in de zondige wereld nog tot ontwikkeling doet komen en waardoor Hij de

mens alle onschuld ontnemt."*) Reeds bij oppervlakkige lezing herkent ge in deze omschrijving de leeruitspraak van 1942 inzake de algemeene genade.

Al verder stult ge al spoedig op de traditionele argumentatie. „Er is in de mens nog zoveel aantrekkelijks, dat alleen verklaard kan worden door de genade. De mens liegt niet altijd. Er zijn mensen, die nooit naar de kerk gaan, en nooit bidden, maar die in alles waar begeren te zijn. Dat zou ONDENKBAAR (hoofdletters van ons) wezen buiten de algemeene genade..... Er is nog zoveel schoons en liefelijks in de mens, zowel naar de ziel als naar het lichaam. Dat is volkomen ONVERKLAARBAAR (opnieuw hoofdletters van ons), tenzij we aannemen dat God door genade de vernielende, afschuwelijke en afschuwelijkmakende werking van de zonde heeft gestuit."*)

De algemeene genade is hier dus het postulaat van dr De Bondt's denken over het empirisch schoone en goede in den mensch. Hij kan zich dat goede en schoone immers niet anders denken noch het verklaren zonder het begrip van deze algemeene genade.

Wat betreft het object van de algemeene genade, de auteur neemt dit nogal ruim. Zelfs de natuur zou daarin deelen. Immers: „Ook het aardrijk is vervloekt om onzentwil. Maar de aarde ontvangt ook genade. Zij brengt niet uitsluitend doornen en distelen voort. Zij geeft haar gewas. En onze God geeft zegen..... Die zegen is een vrucht van de algemeene genade."*) Het is duidelijk, dat de auteur hier een gedachten-sprong maakt. Eerst zegt hij, dat de aarde GENADE ontvangt, even later ontvangt ze zegen als vrucht van de algemeene genade. Maar 'n genadegeschenk is iets anders dan genade zelf.

Even later komt dr De Bondt nog op dit chapter terug. Dan constateert hij: „Neen, de natuur openbaart niet enkel vloek. Ook zegen, ook algemeene genade."*) We krijgen dus dezen gedachten-gang: a) de aarde ontvangt genade; b) ze ontvangt zegen, als vrucht van algemeene genade; c) ze openbaart algemeene genade, zegen. Hoe nu de auteur rijmen wil, dat dezelfde aarde tegelijk genade ontvangt en openbaart, laten we, ter nadere adstructie, aan hem zelf over. Maar intusschen gaat hij nog verder. De aarde zingt zelfs van algemeene genade. Hij citeert in dit verband Psalm 65. „De velden zijn bekleed met kudden en de dalen zijn bedekt met koren. Zij juichen, ook zingen zij. Het lied van Gods algemeene genade."*) Maar straks is het volgens dr De Bondt

met dit lied gedaan. „Daarom tegen het wereldeinde: aardbevingen, natuurrampen, pestilenties (epidemieën) en oorlogen. Het is een natuurlijk gevolg van de zonden, die niet meer door algemeene genade wordt gestuit."*)

Ook over den term genade in de Schrift komt dr De Bondt te spreken. Hij gaat o.a. in op het argument, dat genade in de Schrift van GOD gebruikt, steeds schuldvergevende gunst zou zijn. De auteur doet dit argument af met de opmerking, dat cheen (het hebreuwsche woord voor genade) ook wel gebruikt wordt voor bevalligheid en dan in verband met een lichte vrouw. Maar hier staat ons verstand toch een oogenblik stil. Hoe kan uit het feit, dat de Schrift het woord cheen óók wel gebruikt voor puur menselijke eigenschappen een conclusie getrokken worden ten aanzien van de vraag wat het beteekent als het voor een eigenschap GODS gebruikt wordt?

Tenslotte citeren we bij het overzicht van den gedachten-gang van dr De Bondt bij wijze van illustratie, met welke etiketten hij het werk van Schilder versiert. Het is werkelijk fraai: „De critiek van Schilder is meer onstuimig dan rustig en wel overdacht. Het monumentale werk van Kuyper verdient een waardiger en meer gedocumenteerde critiek dan hier geboden werd"*) En even verder: „Over het algemeen is de critiek van Schilder te weinig gefundeerd en te weinig bezonken om indruk te kunnen maken. Het is jammer, dat hij niet wat rustiger het werk van Kuyper onderzocht heeft. Hij zou voor vele voorbarige en niet te handhaven opmerkingen zichzelf en ons behoed hebben"*)

Onze conclusie moet wel zijn, dat deze auteur geen wezenlijke bijdrage tot de hedendaagsche discussie over het begrip „algemeene genade" geleverd heeft. Hij heeft slechts in kort bestek de traditionele opvattingen gereleveerd en geen werkelijke poging gedaan de ingebrachte kritiek op haar waarde te onderzoeken.

2) We zouden aan dit opstel dan ook geen bijzondere aandacht geschonken hebben, indien er niet één punt was, waar we wel even stil bij moeten staan. We vermelden boven reeds, dat dit opstel een hoofdstuk is uit een populaire dogmatiek. En dan is het van belang ook te letten op de plaats van dit opstel in het geheel. Waar heeft de redactie dit hoofdstuk in het geheel van het boek geplaatst?

Zooals sommige lezers wellicht zullen weten, behandelt de gereformeerde dogmatiek haar stof niet in een sluitend systeem, maar in een aantal min of meer los achter elkaar gerangschikte hoofdstukken of loci. Ze bespreekt in die loci puntsgewijze den inhoud van de verschillende kerkelijke dogmata. Welnu, we noteren nu allereerst, dat aan de algemeene genade in dit boek een apart hoofdstuk gewijd wordt. En de redactie heeft dit hoofdstuk opgenomen ná de locus over de zonde en vóór die over het verbond der genade. Daarin wijkt dit boek af van de Gereformeerde Dogmatiek van dr Bavinck. Deze gaat in zijn boek onmiddellijk over van de behandeling van de straf op de zonde naar het verbond der genade en spreekt over de z.g. algemeene genade slechts zeer terloops hier en daar in zijn dogmatiek. Maar hier wordt aan de algemeene genade in een populaire, maar toch wel wetenschappelijk verantwoorde dogmatiek een aparte locus of hoofdstuk toegewezen. Duidelijker kon de betekenis van de uitspraken van 1942 niet blijken. De overgang van de zonde naar de genade maakt deze dogmatiek slechts via de tusschentrap van de algemeene genade. Wat wij in de roomsche dogmatiek de gratia preparans (de voorbereidende genade) noemen, krijgt hier in de algemeene gratie een gereformeerden tegenhanger.

In onze vorige artikelenreeks betoogden wij, dat door het gangbare begrip van de gemeene gratie zooland de radicale verdorvenheid van den mensch ná den val verzwakt wordt, maar dat ook de rijkdom en de zouvereinheit der genade erdoor wordt verzwakt. Welnu, dat vindt hier reeds in de plaats van dit hoofdstuk in het geheel van het boek zijn bevestiging. Deze dogmatiek kan niet meer den overgang van de zonde naar de genade maken, zonder dat eerst ingevoerd wordt het begrip van de gemeene gratie. Wat vóór 1942 nog in discussie was als gangbare meening, is na dat jaar geconcentreerd en erkend als een officiële locus in de dogmatiek.

3) Van veel meer belang dan het opstel van dr De Bondt is het jongste werk van dr G. C. Berkouwer in de reeks Dogmatische Studiën onder den titel: De Voorzienigheid Gods. In het derde hoofdstuk van dit boek De Voorzienigheid als Onderhouding handelt deze auteur in een twintigtal bladzijden over distincties als voorzienigheid, gemeene gratie, lankmoedigheid Gods, prolongatie van de wereld en over hun onderlinge verhouding en betekenis. Dit gedeelte is ongetwijfeld het belangrijkste van dit boek, dat zich overigens in zijn uiteenzettingen tamelijk nauw aansluit bij de traditionele gereformeerde dogmatiek. Maar in deze twintig pagina's voert de auteur ons midden in de

*) Dit drietal woorden is van de Redactie, zie Naschrift K. S.

*) dr A. de Bondt, Het Dogma der Kerk, Groningen, 1949, pag. 275.

*) A.h.w., pag. 276.

*) A.h.w., pag. 277.

*) T.a.p.

*) T.a.p.

*) A.h.w., pag. 278.

*) A.h.w., pag. 280.

*) A.h.w., pag. 285.